

Vydává federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou ve vydavatelství Economía, a.s. Praha

© federální ministerstvo financí

Adresa redakce: Vinohradská 49,
120 74 Praha 2

Telefon: 253 018 nebo 2110, linka 361

Vedoucí redaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

Publishers: Federal Ministry of Finance in Cooperation with Czechoslovak State Bank in Publishing House Economía, Prague

© Federal Ministry of Finance

Editor's Office: Vinohradská 49,
120 74 Prague 2, CSFR

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

Pavel ŠTĚPÁNEK: Úvodní poznámky k problematice fiskálního federalismu.....185

Milena HORČICOVÁ – Drahomíra VAŠKOVÁ: Platební neschopnost podniků v kontextu transformace čs. ekonomiky189

Finance a úvěr v zahraničí

Jaroslav STRNAD: Financování bytového hospodářství v Rakousku.....203

Ladislav MACHOŇ: Přístupy k privatizaci a reorganizaci národního majetku v bývalé NDR213

Uprostřed čísla:

Frederic S. MISHKIN: **Ekonomie peněz, bankovníctví a finančních trhů** (na pokračování - 6. část) ss. 177-200

Všechny bibliografické údaje včetně údajů o autorských právech jsou uvedeny u prvního pokračování v č. 1/91 tohoto časopisu.

Publikováno po dohodě s College, sekci vyd. HarperCollins Publishers

CONTENTS

Pavel ŠTĚPÁNEK: Introduction to Fiscal Federalism 185

Milena HORČICOVÁ – Drahomíra VAŠKOVÁ: Insolvency in the Transformation Period of the Czechoslovak Economy 189

Finance and Credit Abroad

Jaroslav STRNAD: Financing of Housing Economy in Austria..... 203

Ladislav MACHOŇ: Approaches to Privatization and Reorganization of National Property in Former GDR..... 213

In the middle of this issue:

Frederic S. MISHKIN: **The Economics of Money, Banking, and Financial Markets** (To Be Continued - Part VI) pp. 177-200

You can find all bibliographical data including particulars on copyright in part I of the series in No 1/91 of this journal.

Published by arrangement with College, a division of HarperCollins Publishers.

Redakční rada: ing. Belo Bosák, CSc., ing. Aleš Bulíř, ing. Václav Formánek, ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., ing. Tomáš Ježek, CSc., ing. Milan Jurčeka, CSc., ing. Miroslav Kerouš, ing. Jaroslav Klopal, ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. Jozef Kučerák, CSc., ing. Vratislav Kulháněk, ing. Kamil Mikulič, CSc., Vladimír Rudlovčák, CSc., ing. Stanislav Šourek, dr. ing. Dušan Tříška, CSc., prof. ing. Miroslav Tuček, CSc., ing. Vladimír Valach, ing. Anton Vavro, CSc., ing. Jan Velek, doc. ing. Karol Vlachynský, CSc., ing. Jan Vrba, ing. Jaromír Zahradník

social role of owners of apartment houses in satisfying of basic need for habitation. The profit-making motivation of the owners was suppressed partly by financial support of the state and provinces for example during clearance of old houses or towns, partly by financial support of renters during bigger reparations of houses. Besides the state supports construction of family houses and private-owned flats and also municipalities (especially Wien) ensure construction of apartment houses in great extent.

DT: 338.246.025.88 (430)

Přístupy k privatizaci a reorganizaci národního majetku v bývalé NDR

Ladislav MACHOŇ*

Otázky privatizace a reorganizace národního majetku jsou aktuální ve všech zemích východní Evropy. Předkládaný příspěvek má seznámit čtenáře s jejich řešením ve sjednoceném Německu.

V příspěvku je nejprve uveden stručný přehled diskuse vedené k danému tématu jednotlivými ekonomy, politiky a představiteli podnikatelských svazů a odborových centrál. Poté je uvedena právní úprava, z níž je patrné, že byla podstatným způsobem ovlivněna předcházející diskusí. Ve třetí části jsou pak uvedeny poznatky z privatizace, sanace a likvidace podniků.

Názory na průběh privatizace před uzavřením smlouvy o vytvoření měnové, hospodářské a sociální unie

Otázkám privatizace byla věnována široká pozornost, zejména v příspěvcích západoněmeckých autorů. Z několika těchto příspěvků uvedu jen skrovný výčet myšlenek.

Podle *prof. Sieberta* (prof. dr. Horst Siebert, prezident - Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel; listopad 1989) je privatizace nejsilnějším podnětem pro efektivní zacházení s omezenými zdroji. U státních podniků se nabízejí dvě možnosti:

- a) zůstanou dále státními podniky, ale pak se musejí prosadit na trhu;
- b) státní podniky se budou postupně privatizovat, např. tím, že se na část jejich majetku vydají zaměstnanecké akcie.

* Ing. Ladislav Machoň, pracovník studijně-výzkumného centra FMF Praha
Redakci byl materiál předán 21.2.1991.

V pozdějším článku (leden 1990) prof. Siebert uvádí, že vydají-li se vlastnické papíry zaměstnancům, je rozhodující, jak silný je zájem pracovníků ponechat kapitál v podniku, nebo ho naopak co nejdříve dostat nazpět. V případě nepřevoditelnosti zaměstnaneckých akcií na trhu bude mít pracovník velký zájem na tom, aby získal co nejrychleji zisky, a tím kapitál prostřednictvím vyšších mezd nebo dividend. Při převoditelnosti akcií se zájem pracovníků na odčerpání kapitálu sníží.

Dr. Keller (Düsseldorf, únor 1990) navrhuje využít při privatizaci produktivního kapitálu NDR holdingovou koncepci. Ke zvážení dává vícestupňový holdingový model. Vrcholový holding (Mega-, resp. Super-Holding) by jako čistý finanční, příp. majetkový holding vlastnil všechny podíly (akcie) koncernových holdingových společností. Tyto subholdingy by představovaly řídicí holdingové společnosti v klasickém smyslu, tj. nejvyšší koncernové společnosti (Konzernobergesellschaften) s jejich strategickou a event. také operativní řídicí pravomocí a odpovědností.

Dr. Bofinger (Landeszentralbank Stuttgart, únor 1990) zvažuje vytvořit DDR-Holding AG (Aktiengesellschaft) na omezené období (např. pět let). Na tento holding by se přeneslo vlastnictví veškerého produktivního kapitálu NDR. Na kapitálu by se podíleli všichni vkladatelé ve formě lidových akcií. Po uplynutí předpokládané doby by se holding zrušil, přičemž podíly na holdingu by se vyměnily za akcie jednotlivých podniků. Z celkové výše úsporových vkladů by bylo nutné použít na nákup lidových akcií tu jejich část, která odpovídá odhadovanému peněžnímu přebytku (Geldüberhang) v ekonomice. To znamená, že zmíněný autor kombinuje vytvoření vlastnických práv s odstraněním nadbytečné peněžní masy.

Ve stanovisku *odborových svazů IG Metall* (Düsseldorf, březen 1990) je zastáván názor, že národní majetek by se měl převést na společenský holding, jehož vlastníkem by ještě zůstal stát (NDR). Poté by se mělo rozhodnout, jak budou vypadat konečná vlastnická práva. Vůdčí myšlenkou by přitom mělo být, že výlučné soukromé vlastnictví výrobních prostředků není funkční podmínkou tržního hospodářství. Tržní systémy fungují také při smíšených vlastnických formách, jak ukazují světové zkušenosti. Státní vlastnictví však přichází v úvahu jen pro menší část produktivního kapitálu. U ostatního kapitálu by mohly přijít v úvahu tyto formy:

- rozdělení tohoto kapitálu na veškeré obyvatelstvo,
- jeho rozdělení na osazenstvo podniku.

K tomuto rozdělení by došlo v obou případech bezúplatně. Při tomto řešení by ovšem vznikly mimořádné oceňovací problémy. IG Metall proto doporučuje, aby národní majetek existujících podniků byl předán osazenstvu.

Stanovisko IG Metall-západ (SRN) našlo souhlas i u *IG Metall-východ* (býv. NDR). Privatizační koncepce odborů, např. pro kombinát Robotron, spočívala v převzetí 75 % vlastního kapitálu osazenstvem (tzv. Gesamthandfonds) a v převzetí 25 % ze strany Treuhandstelle (Treuhandanstalt - úřad vykonávající správu národního majetku).

Pod vlivem odborových svazů SRN i bývalé NDR podala řada podniků NDR návrh na Treuhandanstalt, radu ministrů a ministerstvo hospodářství, aby při jejich

¹ Při vlastnictví 75 % akcií s hlasovacím právem na valné hromadě dochází ke vzniku tzv. kvalifikované většiny, která umožňuje rozhodovat o všech zásadních otázkách (změna stanov, fúze, zrušení podniku aj.). V tomto případě by tedy minoritní vlastník (stát) nesl převážně jen riziko podnikání.

změně na kapitálové společnosti mohl jejich zaměstnanecký fond (Belegschaftsfonds) vlastnit 75 % akcií,¹ takže na Treuhandanstalt by zůstávalo 25 % akcií.

Závažný oceňovací problém nastolil mluvčí svazu průmyslu SRN *Necker* (Bundesverband der Deutschen Industrie (BDI) - prezident, duben 1990). V podnicích NDR jsou věcné investice (budovy, stroje, zařízení aj., s výjimkou pozemků) vysoce nadhodnoceny. Při namátkových prověrkách se zjistilo až 10krát vyšší ocenění proti SRN. Podniky NDR mohou obstát v mezinárodní soutěži jen tehdy, když v jejich zahajovacích bilancích (v DEM) se použijí kritéria platná v SRN.

Potřeba odhodnocení na straně aktiv bilance by šla v každém podniku nejprve k tíži vlastního kapitálu. To by znamenalo, že u investičně náročných podniků dojde k většímu odhodnocení než u pracovně náročných podniků. Ve velkém počtu případů by mohlo odhodnocení převýšit existující vlastní kapitál. V těchto případech by bylo zapotřebí škrtnout závazky vůči Státní bance, aby se zabránilo konkursu podniku.

Při diferencovaném přístupu k jednotlivým podnikům by to předpokládalo, že bankovní systém získá protipoložku k úročitelným úsporovým vkladům v podobě vyrovnávacích pohledávek vůči státu.

Názory publikované v období přípravy návrhu a konečného znění zákona o privatizaci a reorganizaci

Dr. Moreth (červen 1990), předseda direktoria Treuhandanstaltu, uvádí, že v souvislosti s převodem podniků na kapitálové společnosti se nepočítá s formami majetkové nebo ziskové účasti osazenstva. Tato otázka by podle něho neměla také stát v popředí, a sice z důvodu nutnosti vytvořit konkurenčně schopné podniky

Dr. Falthausen (dr. Kurt Falthausen, CSU-Landesgruppe im Bundestag; červen 1990) zvolil pro svůj příspěvek název "Produktivní kapitál nesmí být darován". Jako jeho důležité myšlenky uvedme:

- rozdělení produktivního kapitálu na pokud možno největší počet pracovníků NDR je správné; rozdělení takového produktivního kapitálu, který však obsahuje velká rizika a který je částečně bezcenný, by bylo osudné (fatální);

- státní podniky musejí být nejprve uvedeny do stavu, v němž by byly schopné tvořit majetek. K tomu je zapotřebí kapitál, management a také podpůrný vliv státu. Teprve když riziková fáze skončí, mohou se pracovníci podílet na svých podnicích;

- všechny modely, které předpokládají, že pracovníkům v NDR budou poskytnuty podnikové podíly bezplatně nebo s podstatnými slevami, jsou naivní. Lidové akcie na počátku šedesátých let nebyly ve Spolkové republice darovány, ale musely se získat koupí. Sociální a zaměstnanecké rabaty (slevy) byly přitom úzce omezeny. Státní smlouva vidí proto priority důsledně jinde;

- představa obsažená v koaliční dohodě vlády NDR široce rozptýlit podíly (akcie) prostřednictvím Treuhandanstaltu² je v zamýšlené formě falešná. Pracovníci v NDR si nikdy tímto způsobem neudrží v rukou skutečný produktivní kapitál a nebudou si vědomi rizika;

² Ve většině případů se píše Treuhandanstalt, někdy se používá jen Treuhand

- správná cesta k produktivnímu kapitálu v rukou pracovníků v NDR spočívá v těchto třech krocích:

1. rychlá stabilizace a sanace (ozdravení) podniků, v neposlední řadě získáním kapitálu ze SRN a z celého světa;

2. uplatnění majetkově-politických instrumentů, které platí v SRN (tzv. zákon o tvorbě majetku aj.);

3. Treuhandanstalt by měl asi 10 % podílů národních podniků rezervovat pro zaměstnance. Po stabilizaci podniků by měly být tyto podíly prodány se sociální slevou. Tyto slevy by však měly být splatné teprve po určité době blokace, aby se tak co nejdéle vázaly úspory.

Pohl (Gerhard Pohl, ministr hospodářství NDR-CDU; červen 1990) se ve svém příspěvku "Příjmy Treuhand-Gesellschaften by měly zajistit přestavbu podniků NDR" již zabývá návrhem zákona o privatizaci a reorganizaci. Kromě jiného v něm uvádí:

Zhruba 8 tis. podniků NDR vykazuje dluhy ve výši cca 118 mld. DEM, které se jim neodpustí. K odstranění problému likvidity by se mohly podnikům poskytnout úvěry. Předtím by však musely předložit Treuhandanstaltu návrhy k zajištění likvidity, které by prověřilo také ministerstvo hospodářství a financí. Likvidní úvěry by se pak mohly získat u bank a potřebné záruky by poskytoval majetek Treuhandanstaltu.

Ministr považuje přes 30 % podniků za konkurenčně schopné a dobrých 40 % za schopné přežít v případě strukturního přizpůsobení. Necelých 30 % podniků by mohlo stát před existenčními problémy.

Není pochyb o tom, že Treuhandanstalt docílí přebytku příjmů, který by se měl prioritně použít na strukturní přizpůsobení podniků.

Velké šance nedává ministr v současné době zaměstnaneckým akciím.

Smlouva o vytvoření měnové, hospodářské a sociální unie mezi NDR a SRN z 18.5.1990

Klíčový význam pro budoucí postup v privatizaci mělo následující ustanovení (článek 10, odst. 6 smlouvy): "Po inventuře národního majetku a jeho výnosové schopnosti, jakož i přednostním využití pro strukturní přizpůsobení hospodářství a pro sanování státního rozpočtu bude mít Německá demokratická republika pokud možno na zřeteli, aby spořitelé mohli někdy později získat za sníženou částku z titulu přepočtu 2 : 1 zaručené podílové právo na národním majetku."

Z uvedeného lze odvodit, že:

1. je nutné nejprve řádně podchytit národní majetek a současně zkoumat jeho výnosové možnosti. To zřejmě zahrnuje roztrídění podniků na konkurenčně schopné, na ty, které se mohou konkurenčně schopnými stát, a na ty, u nichž překonání zaostalosti nepřichází v úvahu;

2. výnosy z prodeje národního majetku musejí v první řadě sloužit strukturálním změnám a jako sanační příjem státního rozpočtu;

3. nic se zadarmo rozdávat nebude; tím se současně reaguje na výše zmíněné požadavky odborových svazů. Přitom se však předpokládá možnost budoucího použití úsporových vkladů na nákup podílů (akcií).

Otázka strukturního přizpůsobení podniků je rozvedena v článku 14 smlouvy. V první větě tohoto článku se uvádí, že k podpoře potřebného strukturního přizpůsobení podniků v NDR provede vláda NDR po dohodě s vládou SRN v rámci

možnosti rozpočtové politiky během přechodného období opatření, která usnadní rychlé strukturální přizpůsobení podniků novým tržním podmínkám. To znamená, že makroekonomickému nástroji v podobě státního rozpočtu se připisuje v uvedeném směru významná úloha.

Z pohledu privatizace mají nemalý význam i tato ustanovení smlouvy:

"Ze státního rozpočtu se vyčlení hospodářské podniky při jejich přeměně v právně a hospodářsky samostatné podniky."

"Pro majetek nacházející se ve správě (Treuhandvermögen) se s ohledem na očekávané výnosy z jeho zhodnocení poskytne ve formě předfinancování úvěrové rámcové zmocnění ve výši 7 mld. DEM pro rok 1990 a ve výši 10 mld. DEM pro rok 1991 s tím, že spolkový ministr financí může při podstatně změněných podmínkách připustit překročení horního úvěrového rámce."

Zákon o privatizaci a reorganizaci národního majetku

(Gesetz zur Privatisierung und Reorganisation des volkseigenen Vermögens - Treuhandgesetz)

V tomto zákoně z června 1990 s platností od 1. července 1990 se dvakrát opakuje zmíněné klíčové ustanovení článku 10, odst. 6 smlouvy mezi NDR a SRN jednak v úvodu, jednak v § 5. Jde o podchycení národního majetku a jeho výnosové schopnosti, přednostní využití pro strukturální přizpůsobení a ozdravení státního rozpočtu a o budoucí možnost využití úspor k nákupu podílů na národním majetku.

Následující výklad se zaměřuje na nejdůležitější rysy citovaného zákona bez ohledu na pořadí paragrafů.

Převod majetku

Národní majetek se má privatizovat. V určitých případech se však může převést obcím, městům, okresům a zemím, jakož i veřejným korporacím. Národní majetek, který slouží komunálním úkolům a službám, se má převést obcím a městům.

Ustanovení o převodu se netýkají případů, kdy právním nositelem národního majetku jsou stát, říšská dráha a pošta, správa vodních cest a silniční sítě, podniky podřízené obcím, městům, okresům a zemím aj.

Treuhandanstalt

Odpovědnost za privatizaci a reorganizaci má rada ministrů, která o tom skládá účty Lidové sněmovně. Faktickým prováděním příslušných opatření je pověřen Treuhandanstalt, který představuje ústav (úřad) veřejného práva.

Treuhandanstalt se stane vlastníkem podílů kapitálových společností (tzn. akcií nebo kmenových podílů u společností s ručením omezeným), které

a) vzniknou z dosavadních národních kombinátů, podniků, zařízení a jiných právně samostatných hospodářských jednotek

b) nebo již vznikly před vznikem účinnosti zákona Treuhandgesetz.

Úkolem Treuhandanstaltu je realizovat privatizaci a zhodnotit přitom národní majetek. Má podporovat strukturální přizpůsobení hospodářství požadavkům trhu a zaměřovat se v prvé řadě na proces ozdravení konkurenceschopných podniků.

V předstihu může s ohledem na budoucí výnosy z privatizace, v souladu s cit. článkem 27 smlouvy mezi NDR a SRN, přijímat za účelem sanace podniků úvěry a vydávat dlužní úpisy (obligace).

Příjmy Treuhandanstaltu se přednostně použijí na strukturální přizpůsobení podniků a dále na příspěvky do státního rozpočtu a ke krytí vlastních běžných výdajů.

Pro privatizaci a reorganizaci národního majetku v zemědělství a lesnictví je třeba vytvořit Treuhandanstalt takovým způsobem, aby byly zohledněny ekonomické, ekologické, strukturální a vlastnickoprávní zvláštnosti.

Treuhand-Aktiengesellschaften

Treuhandanstalt uskutečňuje své úkoly v decentralizované organizační struktuře prostřednictvím akciových společností Treuhand-Aktiengesellschaften, jejichž akcie jsou nepřevoditelné.

Na tyto akciové společnosti se převedou podíly na kapitálových společnostech náležejících Treuhandanstaltu. To znamená, že Treuhand-Aktiengesellschaften se stanou vlastníky (majiteli) akcií akciových společností vzniklých z kombinátů, jakož i vlastníky kmenových podílů společností s ručením omezeným, které vznikly z právně samostatných hospodářských jednotek nebo těch, které před účinností zákona Treuhandgesetz učinily prohlášení o výstupu z kombinátu.

K úkolům společností Treuhand-Aktiengesellschaften patří privatizace prostřednictvím prodeje akcií a kmenových podílů, zajišťování efektivnosti a konkurenční schopnosti podniků a uzavření (zrušení) a zhodnocení majetku podniků a podnikových částí, které nejsou schopny sanace. Dále k tomu přistupuje péče o to, aby uvedly podniky do stavu, kdy budou samy schopny se financovat prostřednictvím peněžního a kapitálového trhu.

O tom, které podíly (účasti) se převedou na tyto jednotlivé akciové společnosti, rozhodne správní rada Treuhandanstaltu.

Akciové společnosti vzniklé z kombinátů

Tyto společnosti se stanou vlastníky kmenových podílů společností s ručením omezeným, které byly podřízeny kombinátům před 1.7.1990.

Změna hospodářských jednotek v kapitálové společnosti se tedy uskuteční tak, že národní kombináty se změní v akciové společnosti a kombinátní podniky a ostatní hospodářské jednotky v kapitálové společnosti, a sice přednostně ve společnosti s ručením omezeným.

Řídící orgány

Treuhandanstalt je řízen *představenstvem* a v právním styku je zastupován členy představenstva. Skládá se z předsedy (prezidenta) a minimálně z dalších 4 členů představenstva. Všechny jmenuje a odvolává správní rada, která vykonává dozor nad činností představenstva a podporuje ji.

V společnostech Treuhand-Aktiengesellschaften zastupují Treuhandanstalt členové dozorčí rady, kteří jsou jmenováni představenstvem Treuhandanstaltu.

Nejpozději do 31.10.1990 měly kapitálové společnosti předložit Treuhandanstaltu:

1. návrh společenské smlouvy nebo stanov (včetně udání kmenového nebo základního kapitálu),
2. závěrečnou bilanci hospodářské jednotky a zahajovací bilanci ke dni změny, jakož i soupis všech práv a povinností, pohledávek a závazků aj.,
3. zprávu o založení a situační zprávu,
4. údaje o ploše půdy.

Řídící struktura Treuhandanstaltu a jeho nižších orgánů na základě zákona o privatizaci a reorganizaci národního majetku

Treuhandanstalt

Pro splnění náročných úkolů ze strany Treuhandanstaltu je důležitá jeho řídicí struktura včetně profesní struktury pracovníků.

Správní rada³ se skládá v souladu se zákonem (Treuhandgesetz) a stanovami z předsedy a z dalších 16 členů. Funkcí předsedy je pověřen předseda správní rady velké západoněmecké společnosti Kaufhof AG p. Odewald: k jeho běžné pracovní činnosti patří koupě a prodej firem, sanace a přestavba podniků, které Kaufhof AG ovládá formou kapitálových účastí. Rozhodující část ostatních členů správní rady představují také vedoucí manažeři, a to převážně západoněmeckých podniků a koncernů. To odpovídá požadavku citovaného zákona, který požaduje, aby do správní rady byly přednostně jmenovány osobnosti, které v první řadě disponují vysokou odbornou kompetencí a rozsáhlými zkušenostmi při řízení a sanování podniků, jakož i při činnosti na kapitálovém trhu.

Představenstvo, jako bezprostředně řídicí manažerský orgán, má toto složení a odpovědnostní okruhy:

*p. Rohwedder*⁴ - prezident; představuje klíčovou osobu privatizace a reorganizace; ve funkci předsedy správní rady velkého západoněmeckého hutního koncernu Hoesch přispěl rozhodující měrou k jeho záchraně před úpadkem;

p. Schirmer - privatizace; dosud byl odpovědný za koncernové plánování největšího koncernu SRN Daimler-Benz; má být podporován investičními bankéři úvěrových ústavů, které mají zkušenosti v oblasti kapitálových účastí;

p. Wild - regionální a strukturální politika a sanování podniků; je z bavorského ministerstva hospodářství a osvědčil se při sanování velké hutní firmy Maxhütte;

p. Krause - finance; podle něho není při privatizaci rozhodující samotná prodejní částka, ale připravenost kupujícího k investování, a tím k záchraně co největšího počtu pracovních míst;

p. Halm - trh práce a sociální politika.

Treuhandanstalt, představující svého druhu superholding, má centrálu ve (východním) Berlíně.

To, že předseda vlády bývalé NDR souhlasil s převažujícím zastoupením manažerů SRN v privatizačním a reorganizačním procesu, svědčí o složitosti situace,

³ Správní rada zde prakticky plní funkci dozorčí rady, a nikoliv bezprostředně řídicí funkci, jako je tomu v podnicích.

⁴ Počátkem dubna 1991 byl na něho spáchán atentát, jemuž podlehl. (pozn. red.)

kdy je třeba získat v netržní ekonomice schopné a zkušené manažery, navíc příliš nezatížené minulou vládnoucí ideologií.

Naznačené úkoly a cíle Treuhandanstaltu a stejně tak profesní složení jeho vedoucích pracovníků nasvědčují tomu, že hlavní směr privatizace se bude zaměřovat na západoněmecký a ostatní zahraniční kapitál, který bude vystupovat ve funkci kupujícího a současně ve funkci dodavatele nejmodernější techniky, know-how aj.

Treuhand-Aktiengesellschaften

Podle stanov Treuhandanstaltu z července 1990 se mají vytvořit čtyři Treuhand-Aktiengesellschaften, a sice pro:

- těžký průmysl (výroba oceli, hornictví, hutnictví, chemie, farmaceutický průmysl, energetické hospodářství, zdroje plynu, sítě),
- průmysl investičních statků (investiční celky, strojírenství, elektrotechnika a elektronika, stavebnictví, doprava),
- průmysl spotřebních statků (potravinářský průmysl, průmysl spotřebních předmětů, obchod aj.),
- služby (banky, spořitelny, pojišťovny, nakladatelství atd.).

Prvá akciová společnost by měla mít sídlo v Lipsku a být příslušná pro cca 860 podniků, druhá v Magdeburgu, cca 2 200 podniků, třetí v Thüringenu, cca 2 000 podniků, a čtvrtá v Berlíně, cca 1 800 podniků.

Pro praktické zvládnutí úkolů Treuhandanstaltu a společností Treuhand-Aktiengesellschaften se začali intenzivně hledat odborníci s dlouhodobými zkušenostmi na úrovni vrcholového řízení v podnicích s obratem několika miliard DEM, se zkušenostmi v oblasti koupě a prodeje podniků, jakož i se zkušenostmi v jejich oceňování, sanování, financování, kontrole aj. Tito odborníci by se měli zároveň stát členy správních rad zmíněných akciových společností. K přezkoušení uchazečů má sloužit 21 personálních útvarů velkých západoněmeckých podniků (Bosch, Daimler-Benz, Mannesmann, Krupp, Volkswagen atd.).

V poslední době však má prezident představenstva Treuhandanstaltu k společnostem Treuhand-Aktiengesellschaften záporný přístup. Považoval by za lepší vytvořit místo nich jen filiálky přímo řízené Treuhandanstaltem, z nichž každá by měla na starosti 250 až 300 středních podniků.

V tomto přístupu k společnostem Treuhand-Aktiengesellschaften spatřují však odbory záměr "vyšachovat" je ze spolurozhodování. V SRN mají totiž představitelé zaměstnanců a jejich odborových svazů zajištěno zákonem o spolurozhodování paritní zastoupení v dozorčích radách akciových společností.

Existují také požadavky odborů na paritní zastoupení ve správní radě Treuhandanstaltu a na to, aby resort práce a sociální politiky byl v představenstvu zastupován osobou, která má důvěru pracovníků.

Akciové společnosti vzniklé z kombinátů

Prvním kombinátem, který se již počátkem dubna 1990 změnil na právní formu kapitálové společnosti, byl VEB Kombinat Elektromaschinenbau Dresden. Jeho dnešní název je VEM-Antriebstechnik AG Dresden. Tato zastřešující akciová společnost představuje řídicí holding, kterému podléhá 15 dceřiných podniků

v podobě společností s ručením omezeným. Hospodářská jednotka jako celek pak není ničím jiným než koncernem. Hlavním výrobním zaměřením koncernu jsou elektromotory (dále jde o generátory, agregáty aj.).

Organizační struktura holdingu je následující:

předseda dozorčí rady	p. Wede
předseda správní rady	p. Rubarth

oblasti, které podléhají členům

správní rady:

výzkum a vývoj	p. Niehoff
marketing	p. Francois
logistika a centrální nákup	p. Hinze
finance, kontrola a personalistika	p. Pieke

Přitom všichni členové správní rady holdingu jsou předsedy dozorčích rad jednotlivých podniků. Tak např. p. Rubarth je předsedou dozorčí rady u podniku VEM-Sachsenwerk GmbH Dresden, VEM-Elektromotorenwerke Thurm (Sachsen) GmbH a VEM Elektromotorenwerke GmbH Wernigerode. To znamená, že je zvoleno na Západě obvyklé personální propojení holdingu (mateřského podniku) s kapitálově ovládanými podniky.

Akcie holdingu jsou ze 100 % ve vlastnictví Treuhandanstaltu. Základní kapitál činí 500 mil. DEM. Jediným společníkem dceřiných společností je holding. Jeho prostřednictvím se mají odsouhlasovat podnikové a tržní strategie. Centrála (holding) by měla současně levněji nakupovat a získávat úvěry za výhodnějších úrokových sazeb.

Jiný příklad se týká kombinátů VEB Elektronische Bauelemente Teltow, který se počátkem června 1990 změnil na akciovou společnost Telba AG Berlin, vykonávající funkci řídicího holdingu. Tento koncern se skládá z 13 podniků v podobě společností s ručením omezeným. Přitom se očekává, že dva nebo tři podniky se osamostatní, tj. stanou se nezávislými na holdingu.

Z 360 kombinátů bylo již zhruba 230 zrušeno (údaj ze září 1990) a přeměněno na kapitálové společnosti.

Sjednocovací smlouva mezi NDR a SRN o vytvoření jednotného Německa

Tato smlouva (Einigungsvertrag), publikována koncem září 1990, nadále uznává platnost zákona o privatizaci a reorganizaci (Treuhandgesetz).

Treuhandanstalt je i pro budoucnost pověřen úkolem dřívější národní podniky konkurenčně strukturovat a privatizovat. Současně se opětovně požaduje - s odvoláním na zmíněný článek 10 smlouvy o vytvoření měnové, hospodářské a sociální unie -, aby spořitelé mohli někdy později - za částku redukovanou přepočtem 2 : 1 - získat zaručené podílové právo na národním majetku.

Počet členů správní rady Treuhandanstaltu se zvyšuje z 16 na 20 a u první správní rady na 23. V této radě bude mít každá z pěti nových spolkových zemí jednoho zástupce.

Poskytnuté zmocnění k přijetí úvěrů ve výši 17 mld. DEM (viz dřívější část příspěvku) se zvyšuje až na 25 mld. DEM. Tyto úvěry by se měly zpravidla splatit do konce roku 1995.

Treuhandanstalt se také zmocňuje, aby v souladu se spolkovým ministrem financí přebíral záruky, garance a jiná záruční plnění.

Až do potvrzení zahajovací bilance v DEM se přerušuje placení úroků a splátek u úvěrů poskytovaných před 30.6.1990; nahromaděné úroky má uhradit Treuhandanstalt.

Spolu se sjednocovací smlouvou vstoupil v platnost poměrně rozsáhlý zákon o zahajovací bilanci (DEM-Bilanzgesetz), který plní mimořádnou úlohu v dalším privatizačním a reorganizačním procesu.

Zákon o zahajovací bilanci v německých markách (DEM) a o novém stanovení kapitálu (DEM-Bilanzgesetz)

Tomuto zákonu předcházelo stručné nařízení ministra financí z konce června 1990 o ukončení účetnictví v markách NDR (DDM). Závěrečná bilance a výsledovka k 30.6.1990 byla sestavena podle dřívějších zásad a schémat, platných víceméně ve všech státech východního bloku.

Široce koncipovaný zákon DEM-Bilanzgesetz převádí východoněmecké podniky na účetněbilanční principy Západu a řeší spolu s tím některé složité otázky přechodu na tržní podmínky (vysoké zadlužení podniků, nové stanovení kapitálu aj.).

K rozvahovému dni 1.7.1990 bylo zapotřebí provést soupis majetku a dluhů a sestavit zahajovací bilanci v DEM včetně dodatku.⁵ Majetkové předměty a dluhy se oceňují nově a individuálně. U majetkových předmětů se vychází z reprodukčních nákladů, které však nemohou být vyšší než hodnota, která jim k bilančnímu dni přísluší (tzv. Zeitwert, Tageswert). Příslušná hodnota se má snížit o dosavadní využívání a zaostávání za technickým pokrokem.

Podniky (mateřské), které vlastní většinové podíly na jiných podnicích (dceřiných), musejí současně - až na stanovené výjimky - sestavit zahajovací koncernovou bilanci. Treuhandanstalt a jím založené Treuhand-Aktiengesellschaften sestavují místo zahajovací koncernové bilance celkovou zahajovací bilanci ve zjednodušené formě a místo koncernového dodatku celkový dodatek.

Jedním ze závažných rysů bilančního zákona je zejména uplatnění instituce vyrovnávacích pohledávek a závazků.

Vyrovnávací pohledávky: Vyplyne-li ze sestavení zahajovací bilance, že by podnik musel vykázat schodek nekrytý vlastním kapitálem (tj. vykázat předlužení, kdy závazky převyšují majetek, což je za normálních podmínek důvodem ke konkursu), může ve výši tohoto schodku uplatnit, počínaje 1.7.1990, samostatnou zúročitelnou pohledávku vůči Treuhandanstaltu, ale jen za podmínky, že ji ten v průběhu lhůty určené pro schválení zahajovací bilance neodmítne. Dlužník (Treuhandanstalt) ji má odmítnout tehdy, když podnik není schopen sanace (přežití). V případě odmítnutí dojde ke konkursnímu řízení. Vyrovnávací pohledávka podléhá zúročení a splácení.

V daných případech nejde o přímé škrtnutí dluhů podniků, ale o jejich nepřímé finanční odlehčení. Teprve v závislosti na tom, jak jim Treuhandanstalt bude splácet jejich pohledávky, včetně úroků, budou podniky samy splácet své závazky vůči bance.

Vyrovnávací závazky: Jestliže se naopak při sestavování zahajovací bilance ukazuje,

⁵ Dodatek viz výzkumnou studii FMF o účetních závěrkách v ES, č. 3/1990.

že by podnik vykázal vyšší částku vlastního kapitálu, než činí věcný investiční majetek (bez půdy a pozemků), potom ve výši tohoto přebytku u něho vzniká samostatně vykazovaný vyrovnávací závazek vůči Treuhandanstaltu. Tím však nesmí dojít k nesplnění zákonem předepsané výše minimálního kapitálu pro danou právní formu podniku.⁶

Zajištění vlastním kapitálem: Podniky (po odstranění předlužení) mají vykázat vlastní kapitál jako rozdíl mezi výši majetkových předmětů (včetně zvláštních položek a položek časového rozlišení) a výši dluhů (vč. položek časového rozlišení). Je-li pro podnik předepsána tvorba upsaného (základního) kapitálu, tak je třeba tento kapitál stanovit nově ve výši uvedené ve stanovách nebo ve smlouvě společnosti, přinejmenším však ve výši zákonem předepsaného minimálního kapitálu (u akciových společností 100 tis. DEM, u společností s ručením omezeným 50 tis. DEM).

V případě, že by propočtový vlastní kapitál nedosahoval částky upsaného (základního) kapitálu, rozdíl by se vykázal jako nesplacený vklad na straně aktiv bilance, a to před investičním majetkem.

Bilanční zákon obsahuje řadu dalších ustanovení, např. o předběžném vytváření rezervních fondů ze zisku aj.

Termín pro sestavení zahajovací bilance byl stanoven na konec října 1990 a termín pro její schválení na konec února 1991.

Nařízení o opatřeních k oddlužení dosavadních národních podniků od starých úvěrů (Entschuldungsverordnung)

Toto nařízení ze září 1990 úzce souvisí s uvedeným bilančním zákonem. Platí pro kapitálové společnosti (akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným), jejichž podíly (akcie nebo kmenové podíly) jsou v přímém nebo nepřímém vlastnictví Treuhandanstaltu.

Za staré úvěry se považují ty, které byly k 30.6.1990 vykázány v závěrečné bilanci vyjádřené v markách NDR (DDM) a převzaty po přepočtu 2 : 1 do zahajovací bilance v DEM.

Předpokladem částečného nebo plného oddlužení konkrétního podniku (tzn. že je uplatňován diferencovaný přístup) je, že se tím podpoří jeho sanace nebo restrukturalizace a konkurenční schopnost.

K oddlužení dochází na základě žádosti podniku předložené Treuhandanstaltu. Žádost je třeba podat v souladu se zákonnými lhůtami pro sestavení zahajovací bilance v DEM. K žádosti se přiloží zahajovací bilance, sanační program opatření, která podnik provede v produktivitě, nákladech, ve struktuře výroby, v technickém rozvoji aj. a potvrzení úvěrového salda.

⁶ O uplatnění principu vyrovnávacích pohledávek a závazků uvažoval autor před několika lety ve studii zaměřené na odstranění výrazně nestejných výchozích podmínek našich podniků. Výchozím bodem byl předpoklad 50%ního odepsání základních prostředků a vyrovnání větších rozdílů na úrovni centra od tohoto průměru.

V závislosti na rozhodnutí o rozsahu oddlužení se v zahajovací bilanci v DEM stanoví nové kapitálové vztahy, a to v průběhu zákonné lhůty pro její potvrzení.

Při prodeji podniků nebo jejich částí může Treuhandanstalt v rámci jednání o prodeji rozhodnout o oddlužení od starých úvěrů.

Několik finančně bilančních pohledů na vztah mezi vyrovnávacími pohledávkami podle bilančního zákona o oddlužení a o oddlužení podniků a podle nařízení o oddlužení

K pochopení tohoto vztahu je zřejmě nutné vyjít nejprve z toho, že zákon představuje vyšší normu než nařízení, a poté se pokusit osvětlit si daný problém na zjednodušeném příkladě.

Bilance před přeceněním majetku

AKTIVA		PASÍVA	
majetek celkem	100	vlastní kapitál	20
		dluhy	<u>80</u>
	<u>100</u>		<u>100</u>

Bilance po přecenění majetku

AKTIVA		PASÍVA	
majetek celkem	50	vlastní kapitál	0
vyrovnávací pohledávka	<u>30</u>	dluhy	<u>80</u>
	<u>80</u>		<u>80</u>

Snížení majetku o 50 bylo částečně kryto vlastním kapitálem ve výši 20 a zůstatek 30 představuje předlužení, na které bude požadována vyrovnávací pohledávka. Po splacení této pohledávky bude možné snížit dluhy (staré úvěry) na 50.

Čím méně vlastního kapitálu bude tedy podnik vykazovat a čím více se přeceněním sníží hodnota majetku, tím větší bude rozsah oddlužení. Z toho dále vyplývá, že rozsah vyrovnávacích pohledávek nebude v jednotlivých případech úměrný rozsahu existujících dluhů. To dále znamená, že tam, kde se dluhy v budoucnu přilíši nesníží (z titulu nízké vyrovnávací pohledávky), může to ztížit realizaci programu sanace.

Za velký klad - i přes některé dílčí problémy - vyrovnávacích pohledávek a s tím spojeného oddlužení je možné považovat to, že centrum čelí konkursu podniků, u nichž jsou předpoklady přežití. Aby však centrum mohlo takto posupovat, musí

k tomu mít odpovídající finanční zdroje. A to je také jedním z rozhodujících faktorů bezvýhradné volby privatizace za úplatu.

Podniky nejsou uvedeným opatřením ponechány na pospas důsledkům nesprávností, kterých se na nich minulé politické a ekonomické centrum dopouštělo (široké přerozdělování prostředků, zaměňování vlastních finančních zdrojů úvěrem, a tím vykazování přebytku státního rozpočtu, vysoké odvodové zatížení zisku atd.).

Finanční situace východoněmeckých podniků po vytvoření měnové unie od 1.7.1990 a její dočasné řešení

Při přechodu na západoněmecké marky (DEM), a tím i ceny vyjadřované v těchto markách, došlo u východoněmeckých podniků k prudkému poklesu odbytu, neboť odběratelé a spotřebitelé začali dávat v rozsáhlé míře přednost zboží západního původu. V některých případech docházelo i k problémům v dodávkách pro výrobní spotřebu z důvodu krizové situace, která vznikla u dodavatelů.

Závazky v DDM byly přepočteny v poměru 2 : 1 a mzdy v poměru 1 : 1 při jejich současném zvýšení na základě nových tarifních dohod.

Docilované ceny při prodeji byly zpravidla podstatně nižší než u stejných výrobků ze Západu, což odráželo nižší konkurenční schopnost podniků bývalé NDR (v kvalitě, designu atd.).

Pokles poptávky a spolu s tím výroby s negativními důsledky pro růst fixních nákladů a pokles produktivity, růst mzdových nákladů, nízké docilované ceny a další prvky způsobily, že se podniky dostaly do enormní platební neschopnosti, která v tržních podmínkách znamená ohrožení jejich existence.

K dočasnému překlenutí platební neschopnosti a zabránění úpadku mají napomoci tzv. likvidní úvěry. Postup při nich je zhruba ten, že podnik podá žádost bance o poskytnutí likvidního úvěru na základě zpracovaného čtvrtletního plánu likvidity rozděleného do jednotlivých měsíců. Jde prakticky o krátkodobý finanční plán v podobě jednotlivých příjmových a výdajových položek, z jejichž globálních součtových rozdílů vyplývá krátkodobá finanční potřeba v daném měsíci. Dalším nezbytným úvěrovým podkladem je podnikem zpracovaný plán sanace.

Při kladném vyřízení žádosti stanoví banka výši likvidního úvěru, kterou poskytne bez záruky Treuhandanstaltu (podíl banky činí zpravidla 50 %). Poté žádost postoupí Treuhandanstaltu (jeho příslušné pobočce) s požadavkem na převzetí záruky na ostatní část příslibeného úvěru. Podmínkou převzetí záruky ze strany Treuhandanstaltu je, že podnik je schopný sanace.

Úvěr poskytnutý bez záruky Treuhandanstaltu si banka může zajistit převodem vlastnického práva na zásoby a tzv. globální cesí pohledávek.

Podpora investiční činnosti ve východoněmeckém hospodářství

Přechod východoněmecké ekonomiky na tržní podmínky je spojen s rozsáhlou sanací řady podniků doprovázenou radikálním snižováním počtu pracovníků a se zavíráním některých podniků neschopných přežít, což je doprovázeno propouštěním pracovníků.

Jedním z mimořádně důležitých faktorů, jak znovu začlenit velký počet nezaměstnaných do pracovní činnosti, je oživení investiční činnosti. K tomu má napomoci řada

investičních programů na úrovni spolku a spolkových zemí a řada finančních nástrojů na podporu jejich realizace.

K těmto nástrojům mimo jiné patří:

- investiční příplatky pro investice realizované v bývalé NDR; od 1.7.1990 je při opatřování nového movitého investičního majetku (stroje, zařízení aj.) poskytován investiční příplatek ve výši 12 % investičních nákladů; tato sazba klesne od 1.7.1991 na 8 %; opatření platí do 30.6.1992;
- úvěry poskytované Evropským společenstvím uhlí a oceli pro investice ve vybraných oblastech NDR, které jsou spojeny s novými pracovními místy; sazba úrokově zvýhodněných úvěrů činí 2 až 3 % ročně;
- úvěrové a záruční programy spolkových zemí pro NDR: Bavorska, Hesenska aj.;
- změna daňového zákona z března 1990, jež u hospodářských statků, které
 - a) slouží k vývoji a zavedení technologií a výrobků na vysoké vědeckotechnické úrovni,
 - b) vedou k vyšším dodávkám a výkonům pro vývoz,
 - c) slouží k vytvoření nových pracovních míst v existujících podnicích nebo
 - d) byly pořízeny nebo vyrobeny k realizaci opatření na ochranu životního prostředí,umožňuje provést mimořádné odpisy, a to v prvním roce až do 50 %, ve druhém až do 30 % a ve třetím roce až do 20 % pořizovací hodnoty nebo výrobních nákladů (tj. u vlastní výroby strojů, zařízení apod.).

Postupy a počáteční zkušenosti s privatizací, sanací a likvidací podniků

Treuhandanstalt

S narůstající agendou dochází k růstu počtu pracovníků Treuhandanstaltu. V centrále je dnes již na 500 pracovníků a v 15 regionálních pobočkách (úřadovnách) kolem 300 pracovníků. Pobočka Erfurt, která měla dosud 30 pracovníků, uvažuje např. o jejich zvýšení na 40. U všech zmíněných poboček došlo k výměně řídicích pracovníků za západoněmecké odborníky.

Ohromný rozsah agendy týkající se podnikání menšího rozsahu a jeho privatizace je v první řadě záležitostí poboček. Přitom obcím by měly být předány hospodářské podniky jen ve výjimečných případech. Pro předání obcím přicházejí např. v úvahu sportovní haly, odborné školy, polikliniky, nemocnice, činnosti související s čištěním a s odpady aj.

Privatizaci uskutečňuje výhradně Treuhandanstalt, a nikoliv také jiné instituce (investiční banky, investiční společnosti apod.). Ten jako představitel státu a vlastníka národního majetku plní při své činnosti nejen důležité hospodářské, ale současně i politické a sociální cíle. Snaha Treuhandanstaltu zachránit za pomoci sanace maximum podniků od úpadku působí pozitivně na politickou stabilitu a větší sociální jistotu pracovníků, a to i těch, kteří budou dočasně nezaměstnaní. Rychlý růst produktivity u existujících podniků totiž umožní, aby i tito nezaměstnaní měli relativně přijatelnou životní úroveň a nebyli tak zdrojem politické a sociální nespokojenosti.

Velkou výhodou pro práci Treuhandanstaltu je, že nepůsobí v podmínkách politických, územních a zejména národnostních třenic, kdy ekonomická racionalita

jednání často ustupuje do pozadí. To umožňuje, aby proces privatizace a další s ním související činnosti probíhaly bez větších zásahů zvenčí. V této souvislosti je zajímavé, že nejvyšší manažer největšího podnikového seskupení na světě, prezident Rohwedder, je členem opoziční strany sociálních demokratů, a přesto má podporu vládnoucích stran a kancléře Kohla.

Treuhandanstalt plní své úkoly na základě jednotného strategického řízení a z jednoho centra, kterým je (východní) Berlín. Vyskytl se sice návrh saského předsedy vlády Kurta Biedenkopfa, aby vlastnictví (Treuhandbesitz) bylo svěřeno do správy pěti nových spolkových zemí a spolu s tím i proces privatizace a sanace. Tento návrh byl zamítnut s tím, že není v souladu s jednotnou politikou spolku sledovanou v uvedených oblastech.

Z toho, co jsem uvedl, nelze však ještě dělat závěr, že proces privatizace probíhá pro Treuhandanstalt bez jakýchkoliv větších rozporů. Jde např. o to, že předmětem privatizace bude podle sjednovací smlouvy také majetek, který byl po válce na území NDR zabaven sovětskou armádou a vyvlastněn zemskými vládami do roku 1949. To se setkává s odporem řady bývalých vlastníků, kteří to považují za prodej (privatizaci) odcizeného majetku. Prioritu ze strany vlád SRN a bývalé NDR však zřejmě získaly příjmy potřebné k rozvoji, a nikoliv hlediska odškodnění. Tento spor ale zřejmě není ještě definitivně vyřešen.

Při zvládnutí správy národního majetku a jeho privatizace napomáhá Treuhandanstaltu také to, že na území východního Německa se v nemalé míře zachovaly velké výrobní celky, tj. bývalé kombináty převedené na koncerny, v jejichž čele stojí řídicí holding v podobě akciové společnosti. To znamená, že zde nedošlo k bezhlavému rozbití existující výrobní základny.

Velkou výhodou pro Treuhandanstalt je také to, že má možnost nejen využívat špičkových západních manažerů, ale i bohatých čtyřicetiletých zkušeností s privatizací podniků v SRN, kdy bylo cílem uvést nejprve státní podniky (koncerny) do stavu vysoké efektivity a pak je teprve za velmi výhodných cen prodávat (ceny prodávaných akcií zpravidla mnohonásobně převyšovaly jejich nominální hodnotu), a to včetně prodeje obyvatelstvu.

Privatizace

V současné době převládá snaha, aby co nejvíce prostředků získaných z privatizace pocházelo od zahraničních investorů a od velkých západoněmeckých podniků a koncernů. Za tím se skrývá potřeba získat nejmodernější technologii, know-how, nejmodernější metody řízení aj. S těmito cíli souvisí časté cesty nejvyšších představitelů Treuhandanstaltu po zemích Západu, kteří hledají pro své podniky nejvýhodnější kupce. To se v první řadě týká prezidenta a předsedy správní rady.

O prodeji akcií jednotlivcům, tj. spořitelům, se zatím nehovoří. Příčiny mohou být různé, mohou spočívat např. v tom, že

- touto cestou nedochází k žádnému ekonomickému spojení východoněmeckých podniků s jinými, podstatně vyspělejšími výrobci;
- použití úspor na nákup akcií - pokud by bylo většího rozsahu - může vyvolat "díru" v krytí existujících úvěrů úsporovými vklady, pokud by se ovšem nepočítalo s tím, že se výnosů od spořitelů použije ke splácení starých, tj. především nesplacitelných podnikových úvěrů;

- v prvních letech lze očekávat malý zájem občanů o nákup akcií, neboť naděje na dostatečnou výši dividendy převyšující o několik bodů úrokovou sazbu z úsporových vkladů a na dlouhodobější příznivý vývoj dividend a spolu s tím i kurs akcií budou zpravidla minimální; to by mělo za následek nízkou prodejní cenu akcie a nízké příjmy Treuhandanstaltu z tohoto titulu.

Jako přibližná hodnota majetku, který by se mohl stát předmětem privatizace, se někdy uvádí částka kolem 600 mld. DEM. Avšak vzhledem k předpokládaným velkým sanačním nákladům a k fantastickým škodám na životním prostředí a vzhledem k jiným ekonomickým zátěžím se někteří ekonomové obávají, že výsledkem privatizace za úplatu bude nula, nebo dokonce negativní saldo, zatěžující státní rozpočet a daňové poplatníky.

Podle údajů z konce října 1990 bylo dosud privatizováno zhruba 100 podniků z celkového počtu 8 000 podniků a kombinátů. Do konce r. 1990 by se mělo ještě privatizovat asi 500 podniků a pro rok 1991 přichází v úvahu dalších 1 500 podniků. Z těchto čísel však nelze dělat solidnější závěry o postupu privatizace. Skutečností totiž je, že z 8 000 podniků je asi 2 000 těch, které se bez větších obtíží převedou na kraje a obce (podniky z oblasti vodního hospodářství, čištění aj.) a u dalších privatizovaných podniků jde podle Rohweddera o perly, které jsou jim trhány z rukou. Potom však nastane složitější období, kdy Treuhandanstalt počítá se spoluprací s mezinárodními investičními bankami.

K časovému průběhu privatizace se vyjádřil Rohwedder zhruba takto: bylo by pošetilé si myslet, že privatizaci lze uskutečnit během několika měsíců nebo pár let; splnění privatizačního úkolu bude vyžadovat dlouhé období a také po dvaceti a více letech zůstanou spolku mnohé podniky, které jsou jednoduše neprodejné; jde např. o loděnice, ocelárny a továrny těžkého strojírenství. S uvedeným souvisí názor, že Treuhandanstalt by se mohl v budoucnu přeměnit na státní holdingovou společnost obdobnou italské IRI (koncern IRI byl v roce 1989 na 3. místě evropských výrobců po Royal Dutch/Shell a British Petroleum) nebo španělské INI (v pořadí 38. evropský výrobce a první v pořadí ve Španělsku).

Jedním z problémů při privatizaci je převzetí části dluhů a škod na životním prostředí ze strany kupujících. Údajně mamutí západoněmecké koncerny Daimler-Benz a BASF si jako podmínku svých kapitálových účastí na východoněmeckých podnicích vyhradily, že bonnská vláda uhradí všechny zmíněné v minulosti vzniklé zátěže.

Výsledný souhlas berlínské centrály k privatizaci podniků se vyžaduje tehdy, když jsou u podniku splněny dva z následujících tří ukazatelů:

1. tržby přes 300 mil. DEM,
2. bilanční přírůstek nebo úbytek více než 100 mil. DEM,
3. přes dva tisíce pracovníků.

Hovoříme-li o privatizaci, je zapotřebí si uvědomit některé širší ekonomické souvislosti, které se netýkají ekonomiky jen bývalé NDR, ale stejně tak dalších zemí střední a východní Evropy:

1. Ke vstupu východoněmeckých podniků do tržní ekonomiky dochází za podmínky stability DEM vůči USD a dalším západním měnám. To znamená, že ceně podniku vyjádřené v markách bude odpovídat podstatně více dolarů (franků aj.), než by tomu bylo při znehodnocování marky. V tom je rozdíl proti některým východním zemím, které chtějí rázem přejít na tržní podmínky, za stavu nepatrné konkurenční

schopnosti a produktivity, vysoké zadluženosti podniků aj., a sice za pomoci výrazného znehodnocení vlastní měnové jednotky vůči Západu. To pak vytváří nebezpečí, že existující národní majetek se prodá za "babku" na vrub životní úrovně současné generace i generací budoucích.

2. V příspěvcích východních ekonomů se můžeme setkat také s názorem, že nízká docílená zahraniční cena při privatizaci není příliš negativním jevem (zajistí se zaměstnanost, daně do rozpočtu atd.) a že při této ceně nás nemusí ani mnoho zajímat účetní hodnota privatizovaného majetku.

Skutečností však je, že je nutné mít zájem na docílení maximální zahraniční ceny, i když v konkrétních případech bude třeba dělat ústupky - v neposlední řadě z důvodů vysoké zadluženosti jednotlivých podniků bývalého východního bloku. Za této vysoké zadluženosti a jejího neřešení nejsou totiž podniky schopné v tržních podmínkách přežít.

Zjednodušený příklad:

a) výchozí stav

AKTIVA		PASÍVA	
majetek celkem	10	vlastní kapitál	3
		dluhy	7
	<u>10</u>		<u>10</u>

b) zahraniční subjekt ocenil majetek jen ve výši 5 a žádné dluhy nepřebírá

AKTIVA		PASÍVA	
majetek celkem	<u>5</u>	vlastní kapitál	<u>5</u>

Státní rozpočet (Úřad pro správu národního majetku apod.) dostane 5 a ty musí použít na splátku dluhů ve výši 5. Dále musí splatit ještě 2, takže výsledný efekt této transakce není plusový, ale dokonce záporný ve výši 2.

Sanace

Podle toho, jak se krystalizuje průběh privatizačního procesu, lze usuzovat, že příslušné výnosy budou prioritně použity k sanaci podnikové sféry, a nikoliv k sanaci státního rozpočtu.

Ty podniky, které jsou již dnes konkurenčně schopné nebo se jimi mohou stát, např. po provedení své restrukturalizace, se považují za schopné přežít a budou moci využívat výhod sanace. Naproti tomu podniky přežítí neschopné budou postupně likvidovány.

Sanace je nezbytná proto, že východoněmecké podniky se na rozdíl od západoněmeckých nacházejí ve zcela jiné majetkové, finanční a výnosové situaci, což má svůj negativní dopad na jejich platební schopnost (likviditu).

Západní firmy mají všeobecně snahu:

- majetek podhodnocovat (za pomoci rychlého odepsání budov, strojů aj. a navíc při využití regresivních metod odpisování, za pomoci nízkého oceňování zásob atd.) a

naopak závazky nadhodnocovat vytvářením nejrůznějších rezerv, tzn. že jejich finanční situace a platební schopnost jsou ve skutečnosti lepší než bilančně vykazované,

- pracovat s vysokým stavem vlastního kapitálu, kdy rezervní fondy zpravidla nekolineárně převyšují základní kapitál,
- využívat co nejméně úvěru.

U východoněmeckých podniků - a stejně tak u ostatních podniků Východu - se naproti tomu projevuje dědictví dřívějšího direktivního řízení, které vedlo k jejich zruinování. Majetek u těchto podniků je nadhodnocen - s výjimkou půdy a pozemků (např. doba odpisování základních fondů byla v bývalé NDR cca 2,5krát delší než ve SRN a přitom se navíc využíval lineární způsob odpisování, ceny strojů, zejména dovážených byly až 10krát vyšší a při dovozu z Východu na velmi nízké technické úrovni), rezervní fondy vykazované v bilanci téměř neexistují, úvěrové zatížení je enormní a platební schopnost minimální nebo žádná.

Výše úvěrů po přepočtu na západoněmecké marky činí řádově 106 mld. DEM a z toho je asi 22 mld. DEM nesplacitelných (tyto tzv. rizikové úvěry se týkají např. atomové elektrárny Greifswald, likvidace některých chemických podniků aj.).

Uvedené údaje ukazují na celkovou složitost sanačního procesu.

Hovoří-li se o sanaci, nelze ji chápat jednostranně, jako finanční pomoc z centra. Programy sanace jsou prvořadou záležitostí podnikové sféry, která má jejich prostřednictvím prokázat schopnost přežít. Na základě všestranného prověření těchto programů lze pak uvažovat i o případné finanční pomoci.

Podle údajů z počátku listopadu 1990 prověřil 43členný tým hospodářských znalců a právníků přes 300 podniků z hlediska jejich dalšího existenčního oprávnění. Podmínkou sanace je také předložení zahajovací bilance a její prověření. Zde jde v první řadě o prověření zdůvodnitelnosti uplatňované vyrovnávací pohledávky.

V poslední době se stále více vyskytují názory, že privatizaci je třeba předřadit před sanaci. Jinými slovy: přenést sanaci na kupujícího, tj. investora. Otázkou však je, zda s tím kupující bude souhlasit, a když ano, jakou cenu nabídne. Ve velkém počtu případů bude proto asi nutné nejprve podniky sanovat, uvést je do životaschopného stavu, aby vůbec někdo o ně projevil zájem.

Likvidace

V případě, že podnik nebude ze strany Treuhandanstaltu uznán za schopný přežít a nebude mu v důsledku toho přiznána vyrovnávací pohledávka, musí být zahájeno konkursní řízení. Toto zahájení však ještě nemusí znamenat zánik podniku, ale v určitých případech jeho reaktivizaci, popř. zajištění další existence některých podnikových částí.

Podle šéfa mamutí odborové centrály IG Metall Steinkühlera by konkursní vlna východoněmeckého průmyslu vedla k jeho zdecimování a ani dlouhodobě by se nedalo počítat s pozitivním vývojem. Ztratí-li totiž určitá oblast, nebo dokonce celý stát pověst vhodného průmyslového umístění, potom se to projeví i v nezájmu v daném teritoriu investovat.

V dobrozdání Rady znalců (Sachverständigenrat) se mj. uvádí, že pro podniky, u nichž se nepodaří privatizace, přichází v úvahu pouze jejich zavření nebo setrvání ve

státním vlastnictvím. K zavření by měla být vypracována všeobecná pravidla a podnikům by měl být ponechán dostatečný čas k privatizaci a sanaci. Jestliže by se však pro podnik nenašel žádný soukromý investor, vzbuzuje to přinejmenším domněnku, že podnik není sanace schopný.

Na tajné listině Treuhandanstaltu mělo být údajně uvedeno 306 podniků určených k likvidaci. K nim měly patřit i dva velké chemické kolosy Leuna-Werke AG a Buna AG. Vedení Treuhandanstaltu však existenci takového seznamu popírá.

U obou zmíněných podniků probíhají rozsáhlé programy sanace, jež se projevují zejména v zásadních změnách struktury výroby a v podstatném snížení počtu pracovníků. U podniku Leuna, největšího zaměstnavatele v Sasku-Anhaltsku, se má počet pracovníků snížit z 27 tis. na 19. tis. a u podniku Buna z 18. tis. na 10 tis. K sanaci by bylo však zároveň zapotřebí asi 3 mld. DEM u podniku Buna a asi 1,2 mld. DEM u Leuna-Werke. To ovlivňuje skutečnost, že o tyto podniky neprojevují západní chemické koncerny zájem.

Závěr

K privatizaci ve východoněmeckém hospodářství dochází za podmínek nesrovnatelně lepších než v ostatních zemích bývalého východního bloku. Bývalá NDR má totiž tu výhodu, že se sjednotila se státem, který představuje světovou hospodářskou a kapitálovou velmoc, se státem s bohatými zkušenostmi s řízením na všech úrovních národního hospodářství.

Přesto však musí sjednocené Německo přistupovat k privatizaci z pohledu reálně uvažujících politiků a ekonomů, kteří jsou si vědomi toho, že k odstranění zastaralosti výrobní základny, ke snížení vysokého přeúčtování podniků, které je dostává na hranici bankrotu, k uvedení dopravy a spojů na západní standard, k odstranění škod na zchátralém bytovém fondu a ohromných škod na životním prostředí a dalšímu bude zapotřebí mnoha set miliard (západoněmeckých) marek. Předpokládané výdaje jsou tedy ohromné a je nutné k nim hledat odpovídající příjmy, nemá-li se ekonomika ocitnout v neřešitelné situaci.

Jedním z rozhodujících příjmů by se měla stát privatizace národního majetku za úplaty, směřovaná v první fázi na prodeje podniků (západoněmeckým a zahraničním firmám a institucím. Teprve někdy později přicházejí v úvahu také prodeje podílů (akcií, kmenových podílů) jednotlivým spořitelům. Potřeba získat příjmy zřejmě ovlivnila i to, že náhrady bývalým vlastníkům se především soustřeďují až na rok 1972, kdy došlo k vyvlastnění drobných živnostníků a výrobců. To znamená, že privatizaci (prodeji) podléhá také majetek, který byl zabaven a vyvlastněn po druhé světové válce.

Strategické a jednotné řízení procesu privatizace a reorganizace národního majetku, procesu sanace a případné likvidace podniků provádí centrála Úřadu pro správu národního majetku (Treuhandanstaltu). Ten pak podle účelnosti decentralizuje některé své činnosti na nižší složky.

Bohatý stát si tak uvědomuje nutnost bilanční vyrovnanosti příjmů a životně důležitých výdajů a stejně tak nutnost strategického řízení. Tyto skutečnosti kontrastují s některými východními - a navíc značně chudými - státy, kde tomu tak

zdaleka není a kde proto vzniká hrozba, že požadovaný přechod na tržní ekonomiku vyústí do inflace, neustálé devalvace a klesání životní úrovně s odpovídajícími negativními dopady do politické a sociální oblasti.

SUMMARY

Approaches to Privatization and Reorganization of National Property in Former GDR

For verifying of correctness of selected approach to privatization and reorganization of national property (state-owned enterprises) in CSFR it is very reasonable to know about used approaches in other countries of the eastern Europe.

In the article there are analysed approaches in former GDR and that both in theoretical area and legal regulations. In the final part there are evaluated practical experiences from reorganization, privatization, saving and liquidation of enterprises. Unambiguous conclusion is made from performed analysis, that the main guarantee of changes occurred in the eastern part of Germany was the West Germany, its economic power.

Informace pro čtenáře

Vážení čtenáři,

prosíme Vás o omluvu velkého zpoždění, k němuž ve vydávání našeho časopisu v prvním pololetí tohoto roku došlo.

Jen výrazně menší částí se na tomto zpoždění podílely organizačně-technické změny ve vydávání časopisu, k nimž došlo na přelomu a začátku roku, a především problémy kolem publikace překladu knihy F. S. Mishkina. Největší část tohoto zpoždění byla však zaviněna tiskárnou.

Veškerá snaha redakce i vydavatelství o minimalizaci tohoto zpoždění byla však limitována situací, kdy již byla tiskárensky rozpracována 3-4 čísla a kdy limit nákladnosti tisku, obtížnost sazby a tzv. malý (ve srovnání např. s deníky) náklad neumožňovaly okamžité zlepšení.

Po několika zásadních jednáních a při společném maximálním úsilí většiny zúčastněných se podařilo situaci alespoň zlepšit s tím, že v průběhu druhého pololetí by mělo být zpoždění postupně zcela dohnáno.

Doufáme, že pochopíte naši situaci a svou přízeň časopisu zachováte.

Redakce